



NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Poznaniu

LPO.410.17.5.2025

Marta Nowakowska
Dyrektor Środowiskowego Domu
Samopomocy w Środzie
Wielkopolskiej
ul. Szkolna 2
63-000 Środa Wielkopolska

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

**P/25/032 Zapewnianie osobom z zaburzeniami psychicznymi pomocy w formie
środowiskowych domów samopomocy**

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	Środowiskowy Dom Samopomocy w Środzie Wielkopolskiej ¹ ul. Szkolna 2, 63- 000 Środa Wielkopolska
Kierownik jednostki kontrolowanej	Marta Nowakowska, Dyrektor Środowiskowego Domu Samopomocy w Środzie Wielkopolskiej, od 28 lutego 2024 r. Od 1 stycznia 2000 r. do 27 lutego 2024 r. tę funkcję pełniła Ewa Przybylska.
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Wykorzystanie środków finansowych przeznaczonych na bieżące prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy. 2. Świadczenie usług i zapewnianie standardu w ramach środowiskowych domów samopomocy.
Okres objęty kontrolą	Lata 2022-2024 z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli ² .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Poznaniu
Kontrolerzy	Jolanta Oko-Brzezińska, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LPO/109/2025 z 24 lipca 2025 r. Agnieszka Hofman, specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LPO/115/2025 z 25 sierpnia 2025 r.

(akta kontroli str. 1-2)

¹ Dalej: ŚDS, Dom lub Placówka.

² Dz. U. z 2022 r. poz. 623, dalej: ustawa o NIK.

II. Ocena ogólna³ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

W latach objętych kontrolą Środowiskowy Dom Samopomocy prawidłowo wykorzystał dotacje przeznaczone na prowadzenie bieżącej działalności. Liczba uczestników ŚDS wykazywana w sprawozdaniach składanych do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego⁴, była zgodna ze stanem faktycznym, choć w jednym sprawozdaniu podano liczby uczestników w niewłaściwych pozycjach, co nie wpłynęło jednak na wysokość dotacji. W ŚDS zrealizowano jedną inwestycję remontową, która została prawidłowo wykonana, rozliczona i sprawozdana. Prawidłowo realizowano usługi na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi. Osoby ubiegające się o przyjęcie przyjmowano bezzwłocznie. Uczestnikom zapewniono udział w zajęciach grupowych i indywidualnych, adekwatnie do sporządzonej dla każdego diagnozy potrzeb i możliwości, zgodnie z ustaleniami zawartymi w indywidualnych planach postępowania wspierająco-aktywizującego⁵. Pomieszczenia budynku ŚDS odpowiadały warunkom, o których mowa w § 18 rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z 9 grudnia 2010 r. w sprawie środowiskowych domów samopomocy⁶, w zakresie powierzchni przypadającej na jednego uczestnika, braku barier dla osób z niepełnosprawnością ruchową, liczby i wyposażenia pomieszczeń służących prowadzonym z uczestnikami zajęciom oraz dysponowania odpowiednim sprzętem i wyposażeniem. W budynku zajmowanym przez Dom nie umieszczono jednak informacji na temat rozkładu pomieszczeń, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy, co było niezgodne z art. 6 pkt 1 lit c ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami⁷. Łącznie w 15 miesiącach okresu objętego kontrolą nie osiągnano wskaźnika zatrudnienia pracowników zespołu wspierająco-aktywizującego⁸, ustalonego w § 12 ust. 1a rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów. Dla pracowników ŚDS prowadzących trening umiejętności komunikacyjnych, w tym z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposób porozumiewania się, nieterminowo zorganizowano szkolenie w tym zakresie.

³ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej.

⁴ Dalej: WUW lub Wojewoda.

⁵ Dalej: IPWA.

⁶ Dz.U. z 2020 r. poz. 249, dalej: rozporządzenie w sprawie środowiskowych domów.

⁷ Dz. U. z 2024 r. poz. 1411 ze zm., dalej: ustawa o zapewnianiu dostępności.

⁸ Dalej: ZWA.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego oraz oceny cząstkowe kontrolowanej⁹ działalności

OBSZAR

1. Wykorzystanie środków finansowych przeznaczonych na bieżące prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy

Opis stanu faktycznego

ŚDS jako odrębna jednostka organizacyjna¹⁰ powstał na podstawie uchwały Rady Powiatu Średzkiego z 28 listopada 2019 r.¹¹. Głównym celem – zgodnie z § 6 statutu Domu¹² – było podtrzymywanie i rozwijanie u osób z zaburzeniami psychicznymi umiejętności niezbędnych do samodzielnego życia i funkcjonowania w społeczności lokalnej.

(akta kontroli str. 3-20)

1.1. W latach 2022-2024 łączna wysokość środków z dotacji celowej przyznanych decyzjami Wojewody wyniosła odpowiednio: 1 490,7 tys. zł, 1 818,1 tys. zł i 2 035, 6 tys. zł. Wysokość przyznanej dotacji celowej podstawowej na bieżące funkcjonowanie ŚDS¹³ w poszczególnych latach objętych kontrolą wyniosła odpowiednio: 1 392,5 tys. zł, 1 708,1 tys. zł, 1 701 tys. zł, a dotacji z rezerwy celowej¹⁴ wyniosła odpowiednio: 82,3 tys. zł, 110 tys. zł, 126, 8 tys. zł.

W 2024 r. Placówka otrzymała łącznie 109,5 tys. zł na dodatki motywacyjne dla 17 pracowników, w związku z rządowym programem „Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w postaci dodatku motywacyjnego na lata 2024-2027”¹⁵, a także dotację celową na zadania inwestycyjne w wysokości¹⁶ 98 419 zł.

(akta kontroli str. 37-68, 390-399)

Liczba uczestników ŚDS wykazywana w 11 spośród 12 objętych badaniem miesięcznych sprawozdań pn. „Informacja o liczbie osób uczestniczących w zajęciach ŚDS”¹⁷, które zostały terminowo przesłane do Wojewody była zgodna z danymi wykazywanymi w ewidencji uczestników oraz na listach ich obecności. W jednym sprawozdaniu¹⁸ nierzetelnie podano liczbę osób, które były obecne co najmniej 11 dni w miesiącu, ujmując jedną osobę w zestawieniu osób, które brały udział w zajęciach przez co najmniej 11 dni, podczas, gdy była ona obecna

⁹ Oceny cząstkowe to oceny działalności w poszczególnych obszarach badań kontrolnych. Ocena cząstkowa może być sformułowana jako ocena pozytywna, negatywna albo ocena w formie opisowej.

¹⁰ Wyodrębnioną ze struktury Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Środzie Wielkopolskiej; dalej: PCPR.

¹¹ Uchwała nr XII/123/2019.

¹² Stanowiącym załącznik do uchwały Nr XVII/123/2019 Rady Powiatu Średzkiego z dnia 28 listopada 2019 r.

¹³ Na podstawie art. 51c ust. 3 pkt 1 ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2025 r., poz. 1214 ze zm.), dalej: ustawa o pomocy społecznej.

¹⁴ Na podstawie art. 51c ust. 5 ustawy o pomocy społecznej oraz w związku z rządowym programem „Za życiem”.

¹⁵ Na podstawie umowy między Wojewodą Wielkopolskim a Zarządem Powiatu Średzkiego nr PS-II.29.dodatek/P/ps/2024 podpisanej przez Wojewodę 9 września 2024 r.

¹⁶ W poprzednich latach ŚDS nie otrzymała dotacji na zadania inwestycyjne.

¹⁷ Analizą objęto: styczeń, maj, lipiec i grudzień 2022 r.; luty, kwiecień, sierpień i listopad 2023 r.; marzec, czerwiec, wrzesień i październik 2024 r.

¹⁸ Za luty 2023 r.

na zajęciach 10 dni, a w pozostałe dni miesiąca jej nieobecność była usprawiedliwiona. Osoba ta powinna być zatem ujęta w części sprawozdania dotyczącej liczby osób, które nie brały udziału w zajęciach z przyczyn od nich niezależnych. Opisana sytuacja nie miała wpływu na wysokość przyznanej dotacji.

(akta kontroli str. 72-112)

Zapotrzebowanie na środki z rezerwy celowej Dyrektor ŚDS każdorazowo składała przy wykorzystaniu Centralnej Aplikacji Statystycznej¹⁹ i przekazywała do PCPR. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *PCPR działając z upoważnienia Starosty, weryfikowało zapotrzebowania, a następnie opatrzone podpisem elektronicznym sprawozdanie przysyłało do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego.*

W latach 2022-2024 decyzje o planie dotacji celowych na zadania zlecone z zakresu administracji rządowej realizowane przez powiat były kierowane przez Wojewodę do Starosty, który następnie przekazywał je Dyrektorowi ŚDS.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *o możliwości wnioskowania o dodatkowe środki na bieżące utrzymanie ŚDS, Urząd Wojewódzki zawiadamiał mailowo Dyrektora ŚDS po opublikowaniu formularza zapotrzebowania w CAS. Wojewoda zawiadamia Starostę i Dyrektora ŚDS tylko o pozytywnym rozpatrzeniu wniosku i przyznaniu środków, po czym wystawia i kieruje do Starosty decyzję zwiększającą plan dotacji celowej.*

ŚDS prawidłowo wydatkował środki przekazane przez Starostę Średzkiego z budżetu Wojewody Wielkopolskiego na bieżące prowadzenie i rozwój Placówki. Badanie na próbie 34 dowodów księgowych²⁰ wykazało, że wydatki na działalność bieżącą poniesiono prawidłowo oraz wiązały się one z realizacją powierzonego zadania publicznego. Rzetelnie i poprawnie ujęto je w ewidencji księgowej. Na każdym z dowodów widniała informacja dotycząca sfinansowania wydatku ze środków otrzymanych z budżetu Wojewody.

Objętą szczegółowym badaniem dotację na bieżące utrzymanie, stosownie do zarządzenia Wojewody o zwiększeniu planu dotacji celowych na 2022 r.²¹ wykorzystano wyłącznie na wydatki zgodne z przeznaczeniem.

(akta kontroli str. 74-112, 247, 248- 278, 494-502, 503-505)

W 2024 r. z rezerwy celowej w wysokości 98 419 zł pokryto wydatki na remont pomieszczeń służących uczestnikom Domu. Prace zrealizowano zgodnie z kosztorysem i w terminach wynikających z harmonogramu rzeczowo-finansowego. Na podstawie faktury za wykonane prace, środki finansowe przekazano terminowo na rachunek bankowy wykonawcy. Rozliczeniowe dokumenty księgowe zawierały niezbędne elementy i były prawidłowo opisane. Remont obejmował odświeżenie i odnowienie istniejącej infrastruktury

¹⁹ Dalej: CAS.

²⁰ Łącznie zbadano dowody księgowe na kwotę 156. 308,46 zł; wydatki dotyczyły m.in.: zakupu materiałów i urządzeń do pracowni, wyposażenia pomieszczeń, zakupu sprzętów do rehabilitacji ruchowej; dowozu uczestników do ŚDS; remontu wybranych pomieszczeń w ŚDS.

²¹ W kwocie 16 000 zł na pokrycie bieżących kosztów prowadzenia ŚDS na podstawie art. 51 c ust. 4 ustawy o pomocy społecznej.

w pomieszczeniach Domu, bez wpływu na zmianę jego funkcjonalności²². Na ten cel wydatkowano łącznie 95 899,99 zł. Rozliczenie dotacji przesłano w terminie²³, a na rachunek bankowy Wojewody zwrócono 2 519,01 zł; również z zachowaniem wymaganego terminu.

(akta kontroli str. 113-130)

1.2. Zasady udzielania zamówień publicznych określało zarządzenie Dyrektor ŚDS w sprawie wprowadzenia regulaminu udzielania w Domu zamówień publicznych²⁴ oraz regulamin udzielania w Domu zamówień publicznych o wartości poniżej 130 000 zł²⁵. W latach objętych kontrolą nie prowadzono postępowań o udzielenie zamówienia publicznego na podstawie ustawy z dnia 11 września 2019 r. Prawo zamówień publicznych²⁶.

(akta kontroli str. 131-143, 604-608)

1.3. W okresie objętym kontrolą, ŚDS był dziennym ośrodkiem wsparcia, nie świadczył usług całodobowych, co wynikało z § 4 jego statutu. Na podstawie analizy objętej badaniem dokumentacji 15 uczestników ŚDS²⁷ stwierdzono, że każda z decyzji administracyjnych dotyczyła skierowania na pobyt dzienny, bez ustalenia opłat za świadczone usługi²⁸.

(akta kontroli str. 5-7, 410-412, 413-420)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie nie stwierdzono nieprawidłowości.

OCENA CZĄSTKOWA

NIK ocenia pozytywnie działania ŚDS w zakresie wykorzystania dotacji na bieżące prowadzenie placówki i remont pomieszczeń. Prawidłowo i terminowo rozliczono wydatki poniesione na te cele. Nierzetelne wykazanie danych dotyczących jednej uczestniczki w jednym sprawozdaniu (przez jej ujęcie w niewłaściwym miejscu sprawozdania), nie wpłynęło na prawidłowość rozliczenia kwoty dotacji. W pozostałych sprawozdaniach przesyłanych do Wojewody liczba uczestników ŚDS była zgodna z prowadzoną ewidencją uczestników oraz listami obecności. Zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa oraz statutem ŚDS, nie pobierano opłat za pobyt dzienny.

²² Wykonano m.in. malowanie, położenie nowych płytek podłogowych, demontaż starych i montaż nowych urządzeń sanitarnych, naprawę uszkodzeń w ścianach itp.

²³ 14 lutego 2025 r.

²⁴ Zarządzenie dyrektora ŚDS nr 6/2020 z 2 stycznia 2020 r.

²⁵ Zarządzenie Dyrektora ŚDS nr 8/2022 z 20 września 2022 r.

²⁶ Dz. U. z 2024 r. poz. 1320 ze zm.

²⁷ O których mowa w pkt 2.4. niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

²⁸ Art. 51b ust. 2 uops.

2. Świadczenie usług i zapewnienie standardu w ramach środowiskowych domów samopomocy

2.1. W latach 2022-2024 ŚDS, zgodnie z uchwałą Rady Powiatu Średzkiego²⁹, był domem typu A (dla osób przewlekłe psychicznie chorych), typu B (dla osób z niepełnosprawnością intelektualną) oraz typu C (dla osób wykazujących inne przewlekłe zaburzenia czynności psychicznych)³⁰. Usługi w ŚDS świadczone w godzinach od 7:00 do 15:00, w tym przez co najmniej sześć godzin prowadzono zajęcia z uczestnikami. Zgodnie z § 8 regulaminu organizacyjnego Domu³¹, dopuszczalne było zamknięcie ŚDS w czasie ferii letnich lub zimowych na okres nie dłuższy niż 15 dni roboczych w roku kalendarzowym, po uprzednim zasięgnięciu opinii uczestników lub ich opiekunów. ZWA ustalał propozycje terminu przerwy urlopowej w okresie ferii letnich. Z objętej badaniem dokumentacji 15 uczestników³² wynika, że we wszystkich przypadkach, na co najmniej 20 dni przed rozpoczęciem przerwy urlopowej, uczestnicy byli informowani o jej terminie³³ i nie zgłaszali w tym zakresie uwag³⁴. Ponadto w każdym z lat objętych kontrolą dyrektor ŚDS informował o terminie przerwy urlopowej, która trwała nie dłużej niż 10 dni kalendarzowych, zarówno Starostę Średzkiego, jak też Dyrektora Wydziału Polityki Społecznej WUW.

(akta kontroli str. 144-153, 154-155, 244-246)

Zgodnie z § 4 ust. 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów, regulamin organizacyjny ŚDS, program działalności Domu i plany pracy Domu na każdy rok opracowane zostały przez Dyrektora ŚDS, a po uzgodnieniu z Wojewodą były zatwierdzone uchwałą Zarządu Powiatu Średzkiego.

(akta kontroli str. 3-7, 8-20, 25-36, 156-241)

Zgodnie z regulaminem organizacyjnym, Dom przeznaczony był dla 60 uczestników i tyle wynosiła ich średnia liczba w latach 2022-2024³⁵. Natomiast średni wiek uczestników wynosił odpowiednio: 45, 46 i 47 lat³⁶.

Poza osobami, które złożyły rezygnację z uczestnictwa w Domu, nie było innych przypadków jego zakończenia. W latach objętych kontrolą (według stanu na 31

²⁹ Uchwała nr XVII/123/2029 z dnia 28 listopada 2019 r.

³⁰ § 3 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów.

³¹ Przyjętego uchwałą Zarządu Powiatu Średzkiego nr 428/2020 z dnia 18 sierpnia 2020 r. w sprawie zatwierdzenia Regulaminu Organizacyjnego Środowiskowego Domu Samopomocy, od lipca 2025 r. obowiązywał regulamin organizacyjny w wersji zatwierdzonej uchwałą nr 243/2025 Zarządu Powiatu Średzkiego z 8 lipca 2025 r.

³² O których mowa w pkt 2.4. niniejszego wystąpienia pokontrolnego.

³³ § 6 ust. 3-5 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów.

³⁴ Potwierdzali przyjęcie do wiadomości terminu przerwy urlopowej podpisem na oświadczeniach (w jednym przypadku podpis złożył opiekun prawny uczestnika).

³⁵ Odpowiednio: w 2022 r. w styczniu było 58 osób, a w grudniu było 60 osób, w 2023 r. w styczniu i grudniu było 60 osób, w 2024 r. w styczniu było 59 osób, a w grudniu 61 osób.

³⁶ W 2022 r. najmłodszy uczestnik miał 24 lata, a najstarszy 76 lat; w 2023 r. najmłodszy uczestnik miał 24 lata, a najstarszy miał 77 lat; w 2024 r. najmłodszy uczestnik miał 25 lat, a najstarszy miał 78 lat.

grudnia) nie było osób z zaburzeniami psychicznymi oczekujących na przyjęcie do ŚDS.

(akta kontroli str. 8-20, 241, 585-587, 589, 590-592)

Analiza dokumentacji 15 uczestników przebywających w placówce³⁷ wykazała, że decyzje administracyjne o skierowaniu do Domu po raz pierwszy wydawał Dyrektor PCPR, z upoważnienia Starosty Średzkiego, na okres nie dłuższy niż trzy miesiące. Następnie dla każdego uczestnika wydawano decyzje administracyjne określające prawo do uczestnictwa w domu na czas określony. Przyjęcia do ŚDS następowały niezwłocznie po doręczeniu decyzji administracyjnych³⁸.

(akta kontroli str. 242-243)

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *w okresie objętym kontrolą nie miały miejsca sytuacje, w których osoba z zaburzeniami psychicznymi, mająca decyzję administracyjną w sprawie skierowania do ŚDS, nie zostałaby przyjęta do placówki.*

(akta kontroli str. 597-598)

Liczba uczestników ustalona w regulaminie organizacyjnym została przekroczona w 2022 r. o jedną osobę, czego powodem było podjęcie przez jedną z uczestniczek zatrudnienia na okres próbny, podczas którego nie chciała zrezygnować z prawa pobytu w Domu. Wobec powyższego, przyjęto inną osobę. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *przez większość czasu uczestniczka ta była nieobecna na zajęciach, w związku z czym możliwe było przyjęcie dodatkowej osoby.* W grudniu 2024 r. maksymalna liczba uczestników ustalona w statucie została przekroczona również o jedną osobę. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *podstawą takiej decyzji był fakt, że dwoje uczestników choruje przewlekłe, ich obecność na zajęciach jest uzależniona od decyzji lekarza lub aktualnego stanu zdrowia, w związku z czym możliwe było przyjęcie dodatkowej osoby.* Powyższe było zgodne z § 7 ust. 9 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów.

(akta kontroli str. 583-584, 585-588)

W ŚDS nie prowadzono listy oczekujących na przyjęcie. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *wszystkie wnioski o przyjęcie w latach 2022-2024 były rozpatrywane na bieżąco, zgodnie z kolejnością zgłoszeń. W latach 2022-2024 (podobnie jak w latach poprzednich) nie było sytuacji żeby liczba chętnych przekroczyła możliwości przyjęcia osób, w związku z czym nie ustalono żadnych zasad/wytycznych w kwestii przyznania miejsca w ŚDS.*

(akta kontroli str. 279-280, 279-280, 583-584, 585-588)

W 2022 r. pięć osób z zaburzeniami psychicznymi zrezygnowało z uczestnictwa w placówce (z powodu: dwie osoby z powodów dotyczących stanu zdrowia, po jednej osobie z powodu umieszczenia w domu pomocy społecznej, podjęcia zatrudnienia i z powodów osobistych). W 2023 r. zrezygnowały dwie osoby (jedna z powodu umieszczenia w domu pomocy społecznej, a druga z powodów

³⁷ Analizą objęto po pięciu uczestników ŚDS z każdego roku objętego kontrolą.

³⁸ W przypadku 15 uczestników objętych badaniem – nie później niż po czterech dniach od wydania decyzji administracyjnej.

osobistych). Natomiast w 2024 r. wystąpiły dwa tego rodzaju przypadki (jedna osoba zrezygnowała z powodu pogorszonego stanu zdrowia, a druga z powodu podjęcia stażu zawodowego).

(akta kontroli str. 583-584, 585-588)

W kwestii współpracy z lokalnym Warsztatem Terapii Zajęciowej w Środzie Wielkopolskiej³⁹ Dyrektor Domu wyjaśniła, że *ŚDS utrzymywał elastyczną współpracę z WTZ. W celu maksymalnego wykorzystania miejsc statutowych oraz zapewnienia ciągłości dostępu do wsparcia osobom tego potrzebującym, w sytuacji braku osób ubiegających się o pobyt dzienny w ŚDS, pracownik Domu konsultował z kierownikiem WTZ możliwość przedstawienia oferty Domu osobom, które (...) nie zostały przyjęte do WTZ z uwagi na brak wolnych miejsc.* Dyrektor ŚDS dodała, że *lokalny WTZ nie zwracał się do ŚDS z formalnym zapytaniem w sprawie wolnych miejsc w domu. Z informacji posiadanych przez Dyrektora wynika, że Kierownik WTZ w momencie odmowy przyjęcia kandydata z powodu braku wolnych miejsc, informował osobę oczekującą o możliwości skorzystania z usług ŚDS.* Dyrektor ŚDS dodała, że *rozmowy w tym zakresie między instytucjami mają charakter nieformalny, a taki model współpracy pozwala na szybkie reagowanie na bieżące potrzeby.* W 2022 r. dwukrotnie, a w 2024 r. raz, Dyrektor ŚDS zwróciła się do kierownika WTZ z pytaniem czy na liście osób oczekujących na przyjęcie do WTZ są osoby, które mogłyby skorzystać z oferty uczestnictwa w ŚDS. W udzielonych odpowiedziach Kierownik WTZ informował o braku takich osób.

Kierownik WTZ⁴⁰ poinformował, że *w latach 2022-2024 Rada programowa WTZ w Środzie Wielkopolskiej dokonując kompleksowej oceny realizacji indywidualnego programu rehabilitacji poszczególnych uczestników WTZ, u żadnej z ocenianych osób nie zajęła stanowiska w kwestii osiągniętych postępów w rehabilitacji wskazując na:*

- *potrzebę skierowania do ośrodka wsparcia, w rozumieniu przepisów ustawy o pomocy społecznej, ze względu na brak postępów w rehabilitacji i złe rokowania, co do możliwości osiągnięcia postępów uzasadniających podjęcie zatrudnienia i kontynuowanie rehabilitacji zawodowej w warunkach pracy chronionej lub na rynku pracy po odbyciu dalszej rehabilitacji w WTZ oraz*
- *potrzebę przedłużenia uczestnictwa w terapii zajęciowej ze względu na okresowy brak możliwości skierowania do ośrodka wsparcia.*

Tym samym, Rada programowa nie wskazała żadnych osób, które mogłyby zostać skierowane do środowiskowego domu samopomocy.

(akta kontroli str. 281-286, 597, 598)

2.2. ŚDS znajdował się w pobliżu centrum miasta, przy jednokierunkowej ulicy, z dala od intensywnego ruchu ulicznego z jednej strony posesji, a z drugiej strony, przy drodze miejskiej. Do budynku przylegał ogród, teren Domu był ogrodzony. Łączna powierzchnia użytkowa pomieszczeń, z której mogli korzystać uczestnicy wynosiła 709,40 m²; więc na jednego uczestnika przypadało 11,82 m².

³⁹ Dalej: WTZ.

⁴⁰ Prowadzonego przez Stowarzyszenie Pomocy SOS w Środzie Wielkopolskiej.

Budynek pod względem architektonicznym przystosowano do potrzeb osób z niepełnosprawnością ruchową. Zapewniono w nim m.in.: podjazd do budynku; szerokie drzwi, w których zniwelowano progi; rozmieszczenie pomieszczeń przeznaczonych dla uczestników na różnych kondygnacjach, na które umożliwiono dostanie się dźwigiem osobowym; zamontowano uchwyty uchylne w łazienkach. W budynku znajdowały się następujące pomieszczenia wyposażone w meble i sprzęty niezbędne do prowadzonych w nich zajęć: sala umożliwiająca spotykanie się uczestników zajęć i ich rodzin; sześć wielofunkcyjnych pomieszczeń do prowadzenia działalności wspierającej, aktywizującej i rehabilitacyjnej, m.in. do realizacji zajęć treningowych i terapeutycznych grupowych i indywidualnych⁴¹; dwa pokoje do indywidualnego poradnictwa psychologicznego, pedagogicznego lub logopedycznego; pokój poradnictwa socjalnego; pokój wyciszenia; sala ogólna z jadalnią; sala usprawniania ruchowego do ćwiczeń i zajęć ruchowych; gabinet dyrektora ŚDS; gabinet psychologa; pokój wyciszenia; pomieszczenie kuchenne z niezbędnymi urządzeniami i sprzętem gospodarstwa domowego, pełniące funkcję pracowni kulinarnej; jadalnia pełniąca również funkcję klubu lub sali aktywizacji i terapii zajęciowej; stolarnia do zajęć z zakresu obróbki drzewa i drewna; sala komputerowa i reedukacji; łazienka⁴²; pomieszczenia gospodarcze. Ponadto do dyspozycji uczestników były: szatnia, ogród, sala do spotkań z rodzicami i spotkań wspólnych. Liczba toalet była odpowiednia do liczby uczestników⁴³; na potrzeby personelu przeznaczono dwie osobne toalety.

ŚDS wyposażony był w sprzęty do realizacji zadań wspierająco-aktywizujących m.in.: sprzęt do treningu samoobsługi i zaradności życiowej (w tym pralka, żelazko i deska do prasowania, suszarka do włosów), sprzęt sportowo-rekreacyjny (m.in. rowery stacjonarne, stepper, orbitrek, bieżnia, fotel masujący), sprzęt komputerowy, telewizory i sprzęt audio-video. Przenośna pętla indukcyjna służyła zapewnianiu dostępności osobom z niepełnosprawnością w zakresie słuchu.

W celu zapewnienia możliwości ewakuacji lub uratowania w inny sposób⁴⁴, w 2024 r. przeprowadzono szkolenie dla pracowników oraz uczestników, podczas którego osoby biorące w nim udział zapoznano z częścią teoretyczną, jak również miały one możliwość w sposób praktyczny brać udział w ewakuacji. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *przeprowadzone zostało zadymienie wybranych pomieszczeń ŚDS w celu zademonstrowania uczestnikom szkolenia, jaka może być widoczność w przypadku realnego zagrożenia. Przećwiczonego sposobu przemieszczania się w momencie dużego ograniczenia widoczności do wyznaczonego miejsca zbiórki na zewnątrz budynku. Kadra ŚDS przeszła również praktyczne szkolenie z obsługi hydrantu i gaśnic. W czasie szkolenia zademonstrowano również sposób ewakuacji osób niemogących poruszać się*

⁴¹ W tym m.in.: gospodarstwa domowego, krawiectwa i filcu, różnych technik plastycznych i manualnych.

⁴² Wyposażona m.in. w prysznic z uchwytami i przenośnym siedziskiem.

⁴³ Toalety znajdowały się w bezpośredniej bliskości pomieszczeń, przeznaczonych do zajęć grupowych.

⁴⁴ Art. 6 ust. 1 lit e ustawy o zapewnianiu dostępności.

samodzielnie, czyli korzystających z wózka lub balkonu rehabilitacyjnego. Kadra przećwiczyła sposób używania krzeselka do ewakuacji. Ponadto po szkoleniu ustalono z osobą prowadzącą szkolenie w zakresie bezpieczeństwa i higieny pracy oraz przeciwpożarowe, że konieczne jest wyznaczenie miejsca na oczekiwanie na ewakuację dla osób korzystających z wózka lub balkonu rehabilitacyjnego. Ustalono, że ćwiczenia ewakuacyjne będą powtarzane, w celu utrwalenia, przygotowania uczestników na ewentualność zagrożenia.

W pomieszczeniach użytkowanych przez uczestników Domu brak było elementów przystosowania do potrzeb osób niewidomych lub słabowidzących – brak zapewnienia informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku w sposób dotykowy lub głosowy, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 287-309, 604-605, 606-608)

2.3. Według stanu na 1 stycznia 2022 r., w ŚDS zatrudnionych było 20 osób (16 etatów), a 18 osób (15,625 etatu) według na 31 grudnia 2022 r. Na 1 stycznia 2023 r. zatrudnionych było 18 osób (15,63 etatu), a na 31 grudnia 2023 r. również 18 (15,50 etatu). Na 1 stycznia 2024 r. zatrudnionych było 18 osób (15,50 etatu), a na 31 grudnia 2024 r. – 17 (15,25 etatu).

W okresie objętym kontrolą, na cały etat zatrudnieni byli: Dyrektor ŚDS, główny księgowy, dwóch instruktorów terapii i dwóch instruktorów terapii zajęciowej. Na 0,5 etatu zatrudniony był psycholog. W latach 2022-2023 pracownik socjalny był zatrudniony na 0,25 etatu, a opiekun na 0,5 etatu.

Pracownicy obsługi: osoba sprząająca i robotnik gospodarczy byli zatrudnieni na 0,25 etatu; dwóch kierowców na łącznie 0,75 etatu, referent na 0,5 etatu (w latach 2022-2023) oraz pomoc administracyjna – dwie osoby na jeden etat w 2022 r., a jedna osoba na 0,25 etatu w latach 2023-2024.

(akta kontroli str. 310-312)

Dyrektor ŚDS miała wykształcenie wyższe o kierunku pedagogicznym⁴⁵ oraz ponad piętnastoletni staż pracy w Domu⁴⁶, w tym, w zakresie realizacji usług dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Poprzednia Dyrektor ŚDS również miała wykształcenie wyższe o kierunku pedagogicznym; obie spełniały wymóg z art. 122 ustawy o pomocy społecznej.

(akta kontroli str. 313-325)

W Placówce nie utworzono innych (niż Dyrektor ŚDS) stanowisk kierowniczych. Zgodnie z § 10 ust. 4 statutu, w razie nieobecności Dyrektora ŚDS, zadania związane z bieżącym zarządzaniem domem wykonywał pracownik upoważniony przez Dyrektora.

(akta kontroli str. 5-7, 599-600, 601-603)

⁴⁵ O specjalności pedagogika opiekuńczo-wychowawcza i hospicyjna.

⁴⁶ Zatrudniona w domu od 5 stycznia 2009 r., na stanowisku starszy pracownik socjalny do 27 lutego 2024 r.

Pedagodzy, psychologdy, instruktorzy terapii zajęciowej, terapeuci i asystent osoby niepełnosprawnej spełniali wymagania dotyczące kwalifikacji zawodowych, o specjalności zgodnej z zajmowanym stanowiskiem⁴⁷. Wśród pracowników domu nie było innych specjalistów.

(akta kontroli str. 313-325)

Wskaźnik zatrudnienia pracowników ZWA osiągnięto w: 2022 r. w styczniu, od kwietnia do sierpnia i grudniu; 2023 r. od stycznia do listopada; 2024 r. od stycznia do lutego. Od września 2024 r. zatrudniono terapeutę, w wymiarze 1 etatu, jednak nie osiągnięto wymaganego wskaźnika. W pozostałych miesiącach lat 2022–2024 wskaźnik zatrudnienia pracowników ZWA nie był adekwatny do liczby uczestników, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 326-327, 328)

Zgodnie z obowiązującym w okresie objętym kontrolą zarządzeniem Dyrektor ŚDS⁴⁸, w skład ZWA wchodził: Dyrektor ŚDS, starszy pracownik socjalny, psycholog, pedagog, instruktor terapii, instruktor terapii zajęciowej, terapeuta oraz specjalista odpowiadający rodzajowi i zakresowi usług świadczonych w Domu. Z protokołów zebrań Zespołu wynika, że w okresie objętym kontrolą spotykał się on w: 2022 r. 11 razy, 2023 r. cztery razy, 2024 r. siedem razy. Na posiedzeniach ZWA ustalano plany najbliższych wydarzeń i działań, omawiano bieżące sprawy uczestników i domu, dokonywano ocen realizacji indywidualnych planów postępowania wspierająco-aktywizującego uczestników, omawiano dokumentacje osób ubiegających się o przyjęcie do domu, podejmowano decyzje w sprawach dotyczących przedłużenia decyzji administracyjnych dotyczących uczestnictwa w zajęciach. W spotkaniach ZWA od 29 lutego 2024 r. nie uczestniczył starszy pracownik socjalny. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *została powołana na stanowisko Dyrektora ŚDS od 28 lutego 2024 r., jej początkowe działania skupione były na zapoznaniu się z całą dokumentacją, uporządkowaniem jej w sposób dostępny. Ponadto bieżące sprawy absorbowały ją na tyle, że umknęła jej uwadze konieczność dostosowania składu ZWA z zarządzenia nr 8/2020 z dnia 3 stycznia 2020 r. do faktycznego stanu zatrudnienia*.

W toku kontroli NIK, tj. 28 października 2025 r., Dyrektor ŚDS wydała zarządzenie nr 3/2025 w sprawie powołania ZWA, w którym określono skład osobowy adekwatny do stanu zatrudnienia pracowników.

(akta kontroli str. 329, 330-379, 523, 604-605, 606-608)

Średnie miesięczne wynagrodzenie pracowników zespołu, według stanu na koniec każdego roku objętego kontrolą, wyniosło odpowiednio: 4 573,44 zł, 5 663,34 zł, 6 444,62 zł. W przeliczeniu na etaty stanowiło ono odpowiednio: 4 973,06 zł, 6 102,29 zł i 6 990,77 zł.

⁴⁷ W tym w zakresie psychologii, pedagogiki, pedagogiki opiekuńczo-wychowawczej, pedagogiki zdrowia, pedagogiki specjalnej, terapii zajęciowej.

⁴⁸ Zarządzenie nr 8/2020 z dnia 3 stycznia 2020 r. w sprawie powołania Zespołu Wspierająco-Aktywizującego w Środowiskowym Domu Samopomocy w Środzie Wielkopolskiej.

(akta kontroli str. 381-383)

W latach 2022-2024 Dyrektor ŚDS zorganizowała odpowiednio dziewięć⁴⁹, osiem⁵⁰ i sześć szkoleń⁵¹ obejmujących zakresami kwestie związane z funkcjonowaniem uczestników⁵². W szkoleniu przeprowadzonym w marcu 2023 r. w zakresie treningu umiejętności komunikacyjnych, w tym z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się⁵³ wzięło udział: dwóch pedagogów, dwóch terapeutów, instruktor terapii i instruktor terapii zajęciowej. W szkoleniu 7 listopada 2024 r. z tego zakresu wzięło udział terapeuta zatrudniony we wrześniu tego roku. Poprzednie szkolenie przeprowadzono ponad cztery lata wcześniej, w grudniu 2019 r., mimo, że powinno być przeprowadzane nie rzadziej niż raz na trzy lata, co opisano w sekcji *stwierdzone nieprawidłowości*.

(akta kontroli str. 387-389, 617-618)

W latach 2022-2024 pracownik socjalny nie był poddany superwizji. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *na bieżąco omawiane były problemy związane z sytuacją życiową uczestników, ich uczestnictwem w zajęciach w ramach spotkań ZWA, co było formą wsparcia dla pracownika socjalnego i pozostałej kadry. Pracownik socjalny nie zwracał się z wnioskiem o szkolenie w formie superwizji pracy socjalnej*.

(akta kontroli str. 579-582, 599-600, 601-603)

Na podstawie umowy między Wojewodą Wielkopolskim a Starostą Średzkim⁵⁴, dotyczącej realizacji zadania określonego w rządowym programie „Dofinansowanie wynagrodzeń pracowników jednostek organizacyjnych pomocy społecznej w postaci dodatku motywacyjnego na lata 2024-2027”, w 2024 r. pracownikom ŚDS wypłacono dodatek motywacyjny w łącznej wysokości

⁴⁹ 1. „Seksualność osób z niepełnosprawnością intelektualną”, 2. „Leczenie i rehabilitacja osób cierpiących na zaburzenia depresyjne”, 3. „Spektrum płodowych zaburzeń alkoholowych (FASD) – skala problemu, zapobieganie i propozycje rozwiązań”, 4. „Zajęcia rekreacyjno-ruchowe jako element pracy z podopiecznym”, 5. „Obsługa klientów ze szczególnymi potrzebami”, 6. „Stymulacja funkcji poznawczych osób ze sprzężonymi ograniczeniami sprawności”, 7. „Indywidualny Plan Postępowania Wspierająco-Aktywizującego”, 8. „Praca z osobą z niepełnosprawnością ze sprzężeniami z uwzględnieniem ustawy „Za życiem”, 9. „Trening umiejętności społecznych”.

⁵⁰ 1. „Agresja – jak reagować na pobudzonego podopiecznego”, 2. „Przymus bezpośredni w ŚDS”, 3. „Trening umiejętności komunikacyjnych z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się”, 4. „Praca z dorosłymi w spektrum autyzmu”, 5. „Agresja i autoagresja u osób w spektrum autyzmu. Skuteczne strategie terapeutyczne”, 6. „Wsparcie terapeutyczne w lękach, rutynach i autostymulacjach osób ze spektrum autyzmu”, 7. „Aktywizacja podopiecznych, realizacja celów terapeutycznych, a indywidualne granice i komfort”, 8. „Agresja i autoagresja u podopiecznych”.

⁵¹ 1. „Trening umiejętności społecznych” (dwa szkolenia), 2. „Trening funkcjonowania w życiu codziennym”, 3. „Terapia zajęciowa – bank pomysłów z elementami treningu umiejętności społecznych. Trudne przypadki w terapii zajęciowej”, 4. „Metoda pilates w rehabilitacji”, 5. „Trening umiejętności komunikacyjnych z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się”.

⁵² Ponadto zorganizowała w 2022 r. trzy, w 2023 r. pięć i w 2024 r. dwa szkolenia z zakresów wspomagających prawidłowe funkcjonowanie ŚDS.

⁵³ W szkoleniu 10 marca udział wzięło czterech członków ZWA, w szkoleniu 27 marca udział wzięło 3 członków ZWA.

⁵⁴ Nr PS-II.29.dodatek/P/ps/2024.

104 744,70 zł⁵⁵ (w lipcu i sierpniu 16 pracownikom, a od września do grudnia 17 pracownikom).

(akta kontroli str. 390, 391-400)

2.4. Na podstawie dokumentacji 15 uczestników stwierdzono, że dla każdego z nich opracowano IPWA⁵⁶. Na podstawie treści planów stwierdzono, że odnosiły się one do stwierdzonych potrzeb i możliwości uczestników oraz planowanych do osiągnięcia celów, uwzględniały ograniczenia i predyspozycje. Każdy plan zawierał podpis uczestnika/opiekuna prawnego oraz Dyrektora ŚDS. Żaden z planów nie był opatrzony datą sporządzenia, ani datą przyjęcia do realizacji. Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że IPWA *omawiane i tworzone są na zebraniu Zespołu, a data ta widnieje na protokole zebrań Zespołu oraz na liście obecności kadry ŚDS uczestniczącej w zebraniach. IPWA, poza planami dla nowo przyjętych osób, tworzone są po dokonaniu grudniowych ocen z ich realizacji. Na każdym planie widnieje okres jego realizacji, zgodny z okresem na jaki wydana została decyzja administracyjna kierująca do pobytu dziennego w ŚDS.*

Oceny realizacji przez każdego uczestnika IPWA co pół roku dokonywał ZWA podczas swoich spotkań. Wszystkie oceny realizacji IPWA były opatrzone datą sporządzenia i podpisane przez Dyrektora ŚDS lub przez działającego z jej upoważnienia pracownika.

Na podstawie protokołów zebrań ZWA oraz wpisów w dokumentacji indywidualnej stwierdzono, że sytuację uczestników omawiano co najmniej raz na sześć miesięcy, zgodnie z § 13 ust. 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów. Na zebraniach ZWA omawiane były również postępy uczestników w realizacji IPWA, osiągnięte efekty oraz obszary do modyfikacji.

Dla każdego z uczestników, którzy w latach 2022-2024 zostali po raz pierwszy przyjęci do ŚDS sporządzono diagnozę obszarów problemowych w funkcjonowaniu - dokument zawierający opis trudności w funkcjonowaniu w sferach: samoobsługi/funkcjonowania w życiu codziennym, społeczno-emojonalnej, ocenę możliwości psychofizycznych, proponowany zakres wsparcia oraz cele do osiągnięcia w toku realizacji IPPWA, zgodnie z § 14 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów. Wszystkie te dokumenty sporządziła psycholog, a podpisały je psycholog i Dyrektor ŚDS.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że ZWA *nie składał wniosków do Starosty Średzkiego o umożliwienie uczestnikom korzystania z innych form wsparcia w celu kontynuacji procesu usamodzielniania, w szczególności poprzez formy rehabilitacji lub zatrudnienia.*

(akta kontroli str. 402-405, 579-582, 609, 610-612)

Na podstawie IPWA oraz dzienników zajęć w ramach usług świadczonych w ŚDS, ustalono, że uczestnicy korzystali z treningów funkcjonowania w codziennym

⁵⁵ Otrzymano 105 353,97 zł, zwrócono 609,27 zł (31 grudnia 2024 r., zgodnie z umową).

⁵⁶ W planach podawano okresy na jakie je opracowano, zależnie do długości okresu w jakim uczestnik brał udział w Domu oraz co wynikało z poprzedniej oceny dla uczestników sporządzono więcej niż jeden plan.

życiu, w tym: treningu dbałości o wygląd zewnętrzny, treningu nauki higieny, treningu kulinarnego, treningu umiejętności praktycznych, treningu gospodarowania własnymi środkami finansowymi, treningu umiejętności interpersonalnych i rozwiązywania problemów, w tym: kształtowanie pozytywnych relacji uczestnika z osobami bliskimi, sąsiadami, z innymi osobami w czasie zakupów, w środkach komunikacji publicznej, w urzędach, w instytucjach kultury; treningu umiejętności komunikacyjnych; treningu umiejętności spędzania czasu wolnego, w tym: rozwijania zainteresowań literaturą, audycjami radiowymi, telewizyjnymi, internetem, udział w spotkaniach towarzyskich i kulturalnych. Pracownicy ZWA prowadzili dla uczestników również poradnictwo psychologiczne; pomoc w załatwianiu spraw urzędowych; pomoc w dostępie do niezbędnych świadczeń zdrowotnych, w tym uzgadnianie i pilnowanie terminów wizyt u lekarza, pomoc w zakupie leków, pomoc w dotarciu do jednostek ochrony zdrowia; terapię ruchową oraz inne formy przygotowujące do uczestnictwa w warsztatach terapii zajęciowej lub podjęcia zatrudnienia, w tym w warunkach pracy chronionej na przystosowanym miejscu pracy.

Na podstawie dokumentacji indywidualnej 15 uczestników objętych analizą stwierdzono, że działania terapeutyczne realizowane były grupowo, zgodnie ze wskazaniami ujętymi w IPWA. Indywidualne formy wsparcia (wynikające z IPWA) obejmowały wsparcie i porady psychologiczne, wsparcie pedagogiczne, terapię ruchową, pomoc w dostępie do świadczeń zdrowotnych i w załatwianiu spraw urzędowych, trening gospodarowania środkami finansowymi, zajęcia samoobsługowe (w tym w zakresie poruszania się na wózku, przy balkonie rehabilitacyjnym, korzystania z toalety, nauki higieny, orientacji w budynku). Uczestnicy brali udział również w treningach umiejętności praktycznych (związanych z obsługą sprzętu AGD i RTV, drobnego sprzętu stolarskiego), oraz treningach komunikacyjnych (w celu motywowania do nawiązywania relacji, sygnalizowania potrzeb i podejmowania aktywności) i działaniach relaksacyjno-wyciszających.

(akta kontroli str. 406-408, 589-592, 593-594, 595-596)

W latach objętych kontrolą ŚDS umożliwiał uczestnikom spożywanie gorącego posiłku, w ramach treningu kulinarnego zgodnie z § 15 ust. 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów. W badanej próbie 13 spośród 15 uczestników korzystało z tej formy wsparcia⁵⁷.

(akta kontroli str. 406-408, 589, 590-592, 615-616)

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że *nie organizowano zajęć klubowych dla osób oczekujących na przyjęcie do Domu. Wnioski o przyjęcie rozpatrywane są na bieżąco, w związku z czym w okresie objętym kontrolą nie było osób oczekujących na przyjęcie.*

(akta kontroli str. 589, 590-592)

⁵⁷ Dwie osoby z uwagi na ograniczenia dietetyczne oraz preferencje osobiste spożywały przygotowany w domu posiłek.

Transport na zajęcia do ŚDS i odwożenia po zajęciach zapewniono odpowiednio w: 2022 r. 30 uczestnikom, a latach 2023-2024 - 29⁵⁸. Łączny koszt tego transportu (sfinansowany z dotacji) wyniósł w tych latach odpowiednio: 86, 6 tys. zł, 101, 5 tys. zł i 115, 6 tys. zł.

(akta kontroli str. 409, 589, 590-592)

Na podstawie analizy dokumentacji 15 uczestników stwierdzono, że dla każdego prowadzono dokumentację indywidualną, w której zgromadzono m.in. kopie decyzji administracyjnych kierujących do domu lub przedłużających okres uczestnictwa w ŚDS, kopie orzeczeń o niepełnosprawności lub orzeczeń o stopniu niepełnosprawności, IPWA a także oceny ich realizacji, opinie i zaświadczenia lekarskie. W dokumentacji indywidualnej 12 uczestników znajdowały się również postanowienia sądów w sprawach dotyczących uczestników i notatki ZWA.

(akta kontroli str. 410-412, 413-420)

Każdego z 15 uczestników ujęto w ewidencji uczestników ŚDS oraz dokumentacji zbiorczej, w której znajdowały się m.in. karty (dla każdego uczestnika osobne), zawierające jego imię i nazwisko, datę i miejsce urodzenia, numer PESEL, numer dowodu osobistego, adres zamieszkania i numer telefonu uczestnika, imię i nazwisko opiekuna (w przypadkach ustanowienia opiekunów dla trzech spośród 15 objętych badaniem uczestników) oraz jego adres i numer telefonu, datę przyjęcia uczestnika do ŚDS. W dokumentacji zbiorczej, na odrębnej karcie ujęte były okresy i przyczyny nieobecności w placówce.

(akta kontroli str. 421-423)

W latach 2022-2024 wpłynęła jedna skarga związana z udzielaniem wsparcia osobom z zaburzeniami psychicznymi, którą w 2022 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich wniósł opiekun prawny uczestnika. Skarga dotyczyła niewłaściwego zachowania wobec uczestnika terapeuty i psychologa. Dyrektor ŚDS złożył Staroście Średzkiemu wyjaśnienia w kwestiach opisanych w skardze.

(akta kontroli str. 424-230)

Z danych pozyskanych z Zakładu Ubezpieczeń Społecznych⁵⁹ wynika, że z 70 osób uczestniczących w zajęciach prowadzonych przez ŚDS w latach objętych kontrolą, łącznie trzy były zgłoszone do systemu ubezpieczeń społecznych przez Powiatowy Urząd Pracy w Środzie Wielkopolskiej, jako bezrobotne niepobierające zasiłku. Pięć osób w styczniu 2022 r. było zgłoszonych do systemu ubezpieczenia społecznego przez Stowarzyszenie prowadzące WTZ⁶⁰. Pięć osób było ubezpieczonych przez pracodawców, z tytułu umów o pracę, którą świadczyli przez okres od jednego miesiąca do dwóch lat.

⁵⁸ Usługę zapewniono uczestnikom zamieszkałym na terenie czterech gmin Powiatu Średzkiego: Środa Wielkopolska, Dominowo, Zaniemyśl, Krzykosy.

⁵⁹ Dalej: ZUS

⁶⁰ Ubezpieczenie osoby pobierającej stypendium w okresie odbywania stażu, szkolenia, przygotowania zawodowego dorosłych.

O każdym z pięciu przypadków świadczenia pracy oraz uczestniczenia w tym samym czasie w zajęciach Domu, Dyrektor ŚDS została powiadomiona przez uczestników z chwilą podjęcia zatrudnienia.

W dwóch przypadkach zajęcia zarobkowe nie kolidowały z uczestnictwem w Domu – wykonywano je popołudniami. W trzecim przypadku, uczestnik, w związku z podjęciem zatrudnienia, zrezygnował z zajęć. W kolejnych dwóch przypadkach, uczestnicy, w miarę możliwości, brali udział w zajęciach, a ZWA informował uczestników, że sytuacja dotycząca ich zatrudnienia może być tymczasowa. Jedna z uczestniczek podejmowała zatrudnienie kilkakrotnie na miesiąc, drugi z uczestników pracował 10 miesięcy.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że z uczestnikami, którzy informowali o podjęciu pracy prowadzone były rozmowy. W pierwszej kolejności ustalany był przebieg zatrudnienia, czyli czas na jaki została podpisana umowa oraz grafik. Osoby, których czas pracy kolidował z godzinami zajęć w ŚDS składały pisemną rezygnację. Były jednocześnie informowane, że w sytuacji kryzysu mogą zgłosić się po wsparcie do ŚDS. Osoby, którym grafik pracy umożliwiał uczestnictwo w zajęciach, choć w ograniczonym wymiarze, na ich pisemną prośbę zostawały na pobycie dziennym w ŚDS. Dodała, że często uczestnicy decydują się na podjęcie zatrudnienia z chęci poprawy swojej lub rodzinnej sytuacji życiowej, finansowej. Zdarza się, że jest to wynik nacisków ze strony rodziny, a sami uczestnicy nie zawsze są gotowi na podjęcie takiego wyzwania. W sytuacjach tych uczestnicy deklarują w rozmowach potrzebę wsparcia ze strony ŚDS, umożliwienie im przebywania w miejscu i wśród osób, które zapewniają im poczucie bezpieczeństwa i zrozumienie. Jednak u każdego z podejmujących pracę proces podejmowania decyzji przebiega inaczej, najczęściej rezygnują sami z pracy lub nie zostaje z nimi podpisana dalsza umowa. Bywa również tak, że uczestnik mimo deklaracji o potrzebie wsparcia ze strony ŚDS, nie pojawia się często w Domu. Wynika to poniekąd z faktu zmierzania się z rzeczywistością i własnymi możliwościami. Nowe obowiązki okazują się być wyczerpujące emocjonalnie, co przekłada się na brak konsekwencji w regularnym uczestnictwie w zajęciach w ŚDS. Mimo to w rozmowach uczestnicy podkreślają, że możliwość korzystania z pobytu, nawet w ograniczonym zakresie, pozytywnie wpływa na ich dobrostan.

(akta kontroli str. 431-435, 436-445, 446-458, 599-600, 601-603)

2.5. Dyrektor ŚDS, przez CAS, przesyłała do Wydziału Polityki Społecznej Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w Poznaniu, w terminie do 15 lutego za każde z lat 2022-2024, sprawozdania z działalności ŚDS w roku budżetowym⁶¹. Sprawozdanie za 2022 r. zawierało wszystkie elementy określone w § 25 ust. 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów. Sprawozdania za 2023 r. i za 2024 r. nie zawierały niektórych informacji określonych w poszczególnych punktach § 25 ust. 2 ww. rozporządzenia. I tak, w sprawozdaniu za 2023 r. nie podano stanowisk osób zatrudnionych na czas nieokreślony i na czas określony (wbrew dyspozycji § 25 ust. 2 pkt 2 lit b ww. rozporządzenia), w sprawozdaniu za 2024 r. nie podano średniej liczby uczestników poszczególnych zajęć w danym

⁶¹ 15 lutego 2023 r. za 2022 r., 15 lutego 2024 r. za 2023 r., 14 lutego 2025 r. za 2024 r.

roku (wbrew dyspozycji § 25 ust. 2 pkt 4 rozporządzenia). W sprawozdaniach za 2023 r. i za 2024 r. nie podano informacji dotyczących współpracy z podmiotami wymienionymi w § 21 rozporządzenia i jej efektów (niezgodnie z § 25 ust. 2 pkt 5 rozporządzenia).

W kwestii ww. braków w sprawozdaniach za lata 2023-2024 Dyrektor wyjaśniła, że formularz, za pomocą którego przekazywane są sprawozdania z działalności ŚDS jest co roku przygotowywany i udostępniany do wypełnienia w CAS, wskazane braki są wynikiem braku dostępu do tych konkretnych pozycji. Po prawej stronie w wymienionych pozycjach widnieje „X”, znak ten powoduje blokadę, której użytkownik, osoba wypełniająca sprawozdanie nie może zlikwidować. Po złożeniu sprawozdania nie wpłynęły żadne zastrzeżenia, ani prośby o korektę sprawozdań ze strony Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego.

Żadnego ze sprawozdań, o których mowa w § 25 ust. 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów, dyrektor nie przekazał Staroście Średzkiemu. W tej kwestii dyrektor wyjaśniła, że po wstępnym zamieszczeniu w sprawozdaniu danych, Dyrektor ŚDS zapoznaje Dyrektora Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Środzie Wielkopolskiej z zapisami w komórkach formularza sprawozdania (zgodnie z art. 112 ust. 8 ustawy o pomocy społecznej Starosta przy pomocy powiatowego centrum pomocy rodzinie sprawuje nadzór nad działalnością jednostek specjalistycznego poradnictwa, w tym ośrodków wsparcia). Dyrektor ŚDS wysyła sprawozdanie do Wielkopolskiego Urzędu Wojewódzkiego w obecności Dyrektora PCPR, a następnie, Dyrektor PCPR podpisuje wysłane sprawozdanie podpisem elektronicznym (zgodnie z udzielonym pełnomocnictwem przez Starostę Średzkiego Dyrektorowi PCPR w Środzie Wielkopolskiej do sporządzania sprawozdawczości w aplikacji CAS oraz przekazywania Wojewodzie Wielkopolskiemu, w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego). Wydrukowane sprawozdanie pozostaje w dyspozycji Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Środzie Wielkopolskiej oraz Środowiskowego Domu Samopomocy w Środzie Wielkopolskiej.

Do Starosty Średzkiego, dyrektor ŚDS złożyła w latach 2022-2024 roczne sprawozdania o przebiegu wykonania budżetu jednostki oraz informacje o udzielonych ulgach⁶².

(akta kontroli str. 459-469, 470-492, 604-605, 606-608)

Sprawozdania z działalności domu za lata 2022-2024 zawierały dane zgodne ze stanem faktycznym.

(akta kontroli str. 459-469)

Dyrektor wyjaśniła, że w latach objętych kontrolą nie wpłynęły żadne uwagi ze strony Wojewody Wielkopolskiego wynikające z analizy sprawozdań z działalności ŚDS. Uwagi takie nie wpłynęły też od Starosty Średzkiego.

(akta kontroli str. 599-600, 601-603)

⁶² W terminie do 30 stycznia.

2.6. ŚDS współpracował w sposób ciągły z Ośrodkami Pomocy Społecznej⁶³ w zakresie monitorowania sytuacji życiowej, rodzinnej, materialnej i opiekuńczej uczestników, kierowania ich na pobyt dzienny m.in. przez przeprowadzanie wywiadów środowiskowych, wspomaganie w dostępie do świadczeń oraz organizowanie spotkań integracyjnych. Stale współpracowano także z PCPR w zakresie wydawania decyzji administracyjnych kierujących do ŚDS, monitorowania działalności ŚDS w ramach bieżącego nadzoru; wsparcia przez możliwość zapewnienia pobytu w mieszkaniu treningowym lub wspomaganym; usług asystenta osoby niepełnosprawnej; aktywizacji i doradztwa zawodowego poprzez udział w projektach i spotkaniach z doradcą zawodowym; świadczenia usług transportowych w sytuacjach awaryjnych.

W zakresie integracji społecznej, ŚDS cyklicznie współpracował z podmiotami ze Środy Wielkopolskiej przy organizacji wystaw tematycznych i indywidualnych oraz zajęć edukacyjnych, w tym: z Galerią Miejską, z Liceum Ogólnokształcącym, z ZUS. Organizowano spotkania integracyjne z WTZ, ze Stowarzyszeniem „Cztery Łapki”, z Towarzystwem Opieki nad Zwierzętami oraz Polskim Ruchem Motocyklowym Moto Granda, do których przekazywano rękodzieła uczestników na cele charytatywne. We współpracy z policją organizowano zajęcia edukacyjne. Współpracowano również doraźnie z:

- Galerią Miejską Arsenał w Poznaniu – udział uczestników w wystawie „Polityka (nie)dostępności obywatelki z niepełnosprawnościami i osoby sojusznicej”,
- Fundacją „Normalna Przyszłość” – przekazanie rękodzieła na cele charytatywne,
- Kołem Gospodyń Wiejskich z Murzynowa Leśnego – organizacja spotkań integracyjnych,
- harcerzami – integracja, zdobywanie wiedzy i nowych umiejętności,
- warsztaty z protetykiem słuchu – zajęcia edukacyjne dla uczestników,
- działania edukacyjne we współpracy z Towarzystwem Średzkich Amazonek i Stowarzyszeniem Diabetyków Średzkich,
- Krak – Art – Bis przedstawienie teatralne w siedzibie ŚDS.

Ponadto we współpracy z rodzicami i opiekunami uczestników organizowane były spotkania w siedzibie ŚDS, na bieżąco prowadzone były również rozmowy telefoniczne i osobiste.

(akta kontroli str. 579-582, 593-594, 595-596, 614)

ŚDS nie współpracował z klubem samopomocy, ponieważ taki klub nie funkcjonował w okolicy ŚDS.

(akta kontroli str. 579-583)

2.7. W latach 2022-2024 jedyną kontrolę w Domu w kwietniu 2024 r. przeprowadził Państwowy Powiatowy Inspektor Sanitarny⁶⁴. Wobec braku nieprawidłowości nie wydano zaleceń.

(akta kontroli str. 566-578)

⁶³ W Środzie Wielkopolskiej, w Krzykosach, w Dominowie i w Zaniemyślu.

⁶⁴ Kontrola planowana w zakresie zagadnień dot. higieny komunalnej.

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. W pomieszczeniach użytkowanych przez uczestników domu nie zapewniono informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku w sposób dotykowy lub głosowy. Było to niezgodne z art. 6 pkt 1 lit c ustawy o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami. Przepis ten stanowi, że minimalne wymagania służące zapewnieniu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami obejmują w zakresie dostępności architektonicznej zapewnienie informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że w 2026 r. *planowane jest przeprowadzenie remontu korytarzy i klatki schodowej, z której korzystają uczestnicy. W pracach remontowych uwzględniona została konieczność zastosowania elementów przystosowania do potrzeb osób niewidomych lub słabowidzących. Na dzień dzisiejszy prowadzone są konsultacje, wysłano zapytania ofertowe dotyczące kosztów związanych z tą inwestycją.*

(akta kontroli str. 287-309, 612, 613)

2. Wskaźnik zatrudnienia pracowników wchodzących w skład ZWA w przeliczeniu na 1 etat nie został osiągnięty: w 2022 r. w marcu oraz od września do grudnia, a także w listopadzie i grudniu 2023 r. oraz od marca do grudnia 2024 r. Stanowiło to naruszenie § 12 ust. 1 oraz ust. 1a i 2 rozporządzenia w sprawie środowiskowych domów, zgodnie z którymi wskaźnik zatrudnienia ZWA: w 2022 r. w marcu powinien wynosić 12,62, we wrześniu powinien wynosić 12,95, w październiku i listopadzie powinien wynosić 12,81; w tym czasie wynosił zaś 12,5. W 2023 r., w listopadzie, powinien wynosić 13,01 a w grudniu 13,14, a wynosił w obu miesiącach 13. W 2024 r. od marca do sierpnia miał wynosić 13,14, wynosił natomiast 12; od września do października miał wynosić 13,2, w listopadzie miał wynosić 13,33, a w grudniu 13,53, tymczasem od września wynosił 13.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, że po zatrudnieniu pracownika od września 2024 r. nie podejmowała dalszych prób zapewnienia realizacji wskaźnika zatrudnienia pracowników ZWA. Dodała, że *zmiany terminu przejścia na emeryturę dwóch pracowników (w 2024 r.) spowodowały, że z bieżącego budżetu musiały zostać wypłacone niezaplanowane odprawy, co ograniczyło możliwości finansowe jednostki. Konsultowałam kwestię pozyskania nowych pracowników z pracownikami Ośrodka Pomocy Społecznej. Z konsultacji tych wynika, że na rynku pracy brakuje osób posiadających odpowiednie kwalifikacje zawodowe, np. na stanowisko pracownika socjalnego. Z uwagi na charakter pracy i wymagania dotyczące wykształcenia, doświadczenia zawodowego nie ma chętnych do pracy w takich ośrodkach wsparcia.*

NIK zauważa, że pracownicy tego zespołu odpowiadają za prawidłowe realizowanie usług świadczonych uczestnikom w ramach ŚDS, zatem zatrudnienie mniejszej liczby pracowników może mieć negatywny wpływ na jakość świadczonych przez nich usług.

(akta kontroli str. 326-327, 604-605, 606-608)

3. Pracownikom domu prowadzącym trening umiejętności komunikacyjnych, w tym z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się, nie zapewniono możliwości przeszkolenia w tym zakresie nie rzadziej niż raz na trzy lata. Stanowiło to naruszenie § 23 pkt 2 rozporządzenia w sprawie ŚDS, który stanowi, że ww. szkolenie przeprowadza się dla wszystkich pracowników, przy czym dla osób realizujących treningi, o których mowa w § 14 pkt 2a, nie rzadziej niż raz na trzy lata. Wymagane szkolenie zorganizowano 10 marca i 27 marca 2023 r., tj. po ponad czterech latach od ostatniego takiego szkolenia, które miało miejsce w 2019 r.

Dyrektor ŚDS wyjaśniła, m.in. *wiedza zdobyta w czasie szkolenia z 2019 r. pogłębiła umiejętności kadry w zakresie pracy z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów komunikacji.*

Podkreśliła, że pracownicy prowadzący ten trening, w ramach samokształcenia pogłębiali wiedzę i umiejętności w tym zakresie, poprzez korzystanie z różnorodnych źródeł, a także poprzez kontynuowanie działań prowadzonych z uczestnikami ŚDS.

W roku 2023 ze szkolenia skorzystali w pierwszej kolejności pracownicy, którzy na co dzień prowadzą trening umiejętności komunikacyjnych z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się.

(akta kontroli str. 387-389, 617-618)

OCENA CZĄSTKOWA

W latach 2022–2024 ŚDS prawidłowo realizował usługi na rzecz osób z zaburzeniami psychicznymi, a osoby chętne przyjmowano na bieżąco. Potrzeby uczestników były diagnozowane niezwłocznie po przyjęciu, następnie opracowywano dla każdego IPWA, w oparciu o który zapewniono każdemu udział w zajęciach grupowych oraz indywidualnych. Uczestnikom zapewniono ciepły posiłek i dowóz na zajęcia oraz do miejsca zamieszkania. Współpraca z innymi instytucjami i podmiotami sprzyjała realizacji celów zakładanych w IPWA.

ZWA dokonywał oceny realizacji IPWA poszczególnych uczestników. W skład ZWA wchodził pracownicy domu, spełniający wymagania w zakresie niezbędnych kwalifikacji zawodowych.

Pomieszczenia ŚDS odpowiadały standardom wynikającym z § 18 rozporządzenia w sprawie ŚDS, w zakresie przypadającej powierzchni na jednego uczestnika, braku barier dla osób z niepełnosprawnością ruchową, liczby i rodzaju pomieszczeń oraz sprzętu i wyposażenia wykorzystywanych do realizacji usług.

Stwierdzone nieprawidłowości dotyczyły braku dostępności pomieszczeń Domu dla osób niedowidzących i słabowidzących, co polegało na niezapewnieniu informacji na temat rozkładu pomieszczeń w budynku w sposób dotykowy lub głosowy. Okresowo nie zapewniono również osiągnięcia wskaźnika zatrudnienia pracowników ZWA oraz szkolenia w zakresie treningu umiejętności komunikacyjnych, w tym z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów porozumiewania się, pracownikom prowadzącym taki trening.

IV. Uwagi i wnioski

Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o podjęcie działań, które zapewnią:

- 1) wyposażenie pomieszczeń domu w informacje na temat rozkładu pomieszczeń w budynku, co najmniej w sposób wizualny i dotykowy lub głosowy,
- 2) zatrudnienie specjalistów w liczbie pozwalającej osiągnąć wskaźnik zatrudnienia pracowników zespołu wspierająco-aktywizującego odpowiedni dla prowadzonego typu ŚDS,
- 3) terminowe organizowanie pracownikom prowadzącym trening komunikacyjny, w tym z wykorzystaniem alternatywnych i wspomagających sposobów komunikowania się, szkoleń w tym zakresie.

NIK nie formułuje uwag.

Uwagi

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne sporządzono w postaci elektronicznej z użyciem kwalifikowanych podpisów elektronicznych.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do Dyrektora Delegatury NIK w Poznaniu. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania
wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku zgłoszenia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Poznań, 19 listopada 2025 r.

Najwyższa Izba Kontroli

Delegatura w Poznaniu

Kontroler

Dyrektor

Agnieszka Hofman
specjalista k. p.

z up. dr Zuzanna Kaźmierczak
Wicedyrektor

/podpisano elektronicznie/

/podpisano elektronicznie/